

כמה זולה חירות האדם?

אינם מסוגלים לשלם, וקורבנות העבירות נותרים ללא פיצוי. זוהי בריחה של המדינה מאחריות: ברוב מדינות המערב הוקמו קרנות תגמולים לפיצוי נפגעי העבירות. בעיה רביעית היא ריביות הנשך על החובות הפליליים: איחור בתשלום קנס מקפיצו מיידית ב־50% גם בתקופתנו נטולת האינפלציה, ובהמשך מוטלת ריבית של 5% מדי חצי שנה. הדבר מסכל את אפשרות שיקומם של האסירים. עד כאן ממצאי הסנגוריה, ומכאן לכמה קשרים נוספים בין המאסר לבין הכסף: ראשית, מאסר בגין עבירות רכוש שאינן כרוכות באלימות או באיומים באלימות הוא איוולת כלכלית נטולת הצדקה מוסרית. שנית, חוק העונשין הישראלי, שהוא ירושה רעה מהמנדט הבריטי, עדיין מגן על הרכוש באותה עוצמה שבה הוא מגן על גוף האדם, בניגוד גמור לעיקרון הפרופורציה. הוא נוצר על ידי החי

מה הרבר הראשון שעולה על הרעת כשחושבים על הקשר שבין מאסר לבין כסף? באופן טבעי, רובנו נחשוב על המאסר כעונש לעבריינים שניסו להשיג כסף תוך ביצוע עבירות, ואולי גם על עוני שהוביל לביצוע עבירות רכוש. אולם ישנו קשר נוסף, סמוי מן העין, והוא הקשר שבין עוני לבין זכויות חשודים ונאשמים. זהו נושא של פרק ברו"ח השנתי החדש של הסנגוריה הציבורית שכותרתו: "מלכודת העוני – הנטלים הכלכליים בהליך הפלילי". רבים מלקוחות הסנגוריה הציבורית עניים, והדבר מעצים את הפגיעה בזכויותיהם. בעיה ראשונה המוצגת ברו"ח היא כליאת העניים. מדי שנה נכלאים מאות אנשים רק משום שלא הצליחו לשלם קנסות שהוטלו עליהם, לתי קופות של ימים, שבועות, חודשים ואפילו יותר משנה. לעיתים קרובות גובה הקנס חורג מיכולתם הכלכלית של החייבים בו, ומכיוון שאינם מצליחים לשלמו, הם נאסרים במסגרת "מאסר חלף קנס". כ־80% מהמאסרים הללו הם בשל חובות נמוכים מ־5,000 שקלים. הסנגוריה טיפלה השנה, למשל, באם יחידנית לשלושה ילדים שקיבלה התראה לקראת מאסר של 400 ימים בשל חוב של 400 שקלים מ־2009 שתפח ל־4,000 שקלים. כמה זולה חירות האדם? אם בכלל יש היגיון במנגנון הנוראי של מאסר חלף קנס, יש לייחרו לבעלי אמצעים המסרבים לשלם, ולא להפעילו כנגד עניים. שימו לב לאבסורד הכלכלי: העלות השנתית לכליאת אדם נאמדת בכרבע מיליון שקלים, שאותם מבקשים לבזבז בשל חוב פעוט. בעיה שנייה היא שהקנס מהווה ענישה לא שוויונית, המכבידה הרבה יותר על חסרי האמצעים. במדינות סקנדינביה פותחה שיטה מצוינת המתגברת על עיוות זה: בית המשפט אינו גוזר קנס בסכום כספי מוחלט, אלא קובע את מספר "ימי הקנס". "יום קנס" מתורגם לכסף באמצעות נוסחה פשוטה כגון שלישי משכרו היומי של הנענש – כדי לאפשר לו להמשיך להתפרנס ולפרנס, ובכל זאת לשלם את הקנס. השיטה פועלת באירופה מצוין עשרות שנים, והגיעה העת להנהיגה גם בישראל. בעיה שלישית היא "קרב האביונים" (מונח שטבעו חגית לרנאו ומורן כרמון) שבין המורשעים לבין נפגעי העבירות שאותם עליהם לפצות בסכומים הנקבעים בגזרי הדין נוסף על הקנסות. כשמדובר באביונים שנידונים למאסר, הם

מדי שנה נכלאים בישראל מאות אנשים שלא הצליחו לשלם קנסות. אם יש היגיון במנגנון "מאסר חלף קנס", יש לייחרו לבעלי אמצעים המסרבים לשלם, ולא להפעילו נגד עניים

זקים שקבעו את החוקים ופוגע בעיקר בחלשים, שמקרבם מגיעים מרבית האסירים. הכרחי להתאימו לרוח התקופה. שלישית, תאוות הכליאה בשילוב עם הסכנות/קמזנות הביאו לכך ששטח המחיה הממוצע לאסיר בישראל הוא כשלושה מ"ר בלבד. מכיוון שהמחקרים החדשים בעולם ובישראל מלמדים שהמאסר אינו משיג את מטרותיו, אינו מפחית את הפשיעה, יקר מאוד לחברה, גורם סבל עצום לאסירים ולבני משפחותיהם ופוגע בעיקר בקהילות חלשות, יש לצמצם משמעותית את השימוש בו. ולבסוף, הגיע הזמן לחייב חברי כנסת שמציעים חוקים המוסיפים עבירות מיותרות ומחמירים בעונשי המאסר לפרט את עלות המאסרים הצפויים ואת מקורות המימון המוצעים – כמקובל בתחומים אחרים, וכפי שהומלץ ברו"ח ועדת דורנר שדנה במאסר. המאסר אינו המטרה, אלא אמצעי מלא חסרונות.

פרופ' בוועז סנג'רו הוא מייסד האתר "ביקורת מערכת המשפט הפלילי"